

บทที่ 1

เศรษฐกิจจีนในยุคศักดินา

(2,205 – 249 ปีก่อน ค.ศ.)

ก่อนที่จีนจะมีการรวมกันขึ้นเป็นประเทศอันหนึ่งอันเดียวกันในสมัยราชวงศ์ฉิน ตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น จีนมีรูปแบบการปกครองแบบศักดินา (Feudalism) โดยมีราชวงศ์ปกครองอยู่ในช่วงนี้ 3 ราชวงศ์ด้วยกันคือ

1. ราชวงศ์เซี่ย (Hsia Dynasty) ประมาณ 2205 – 1766 ปีก่อน ค.ศ.
2. ราชวงศ์ซัง (Shang หรือ Yin Dynasty) 1766 – 1122 ปีก่อน ค.ศ.
3. ราชวงศ์โจว (Chou Dynasty) 1122 – 249 ปีก่อน ค.ศ. (บางแห่งบอกว่า 1027 – 256 ปีก่อน ค.ศ.)

1. เศรษฐกิจในสมัยราชวงศ์เซี่ย

เท่าที่ประวัติศาสตร์สามารถสืบค้นได้ อาจกล่าวได้ว่าศูนย์กลางของความเจริญสมัยราชวงศ์เซี่ยนั้นอยู่ใกล้ลุ่มแม่น้ำเหลือง บริเวณอำเภออันอี้ มณฑลชานซี (Shansi) ในปัจจุบัน โครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจของยุคนี้ อาจสรุปได้ดังนี้คือ

1.1 สังคม จากประวัติศาสตร์ของจีนได้กำหนดว่าสังคมทาสเริ่มมาจากสมัยราชวงศ์เซี่ย กษัตริย์และพวกเจ้าขุนมูลนายครอบครองทรัพย์สินสมบัติความมั่งคั่งและทาสจำนวนมาก พวกนี้เป็นพวกอภิสิทธิ์ชน ส่วนสามัญชนที่เป็นอิสระพวกนี้ทำไร่ไถนา หรือประกอบหัตถกรรม ซึ่งก็ถูกขูดรีดจากพวกชนชั้นสูงที่เป็นนายทาสด้วยเช่นกัน สรุปสังคมในสมัยราชวงศ์เซี่ยเป็นสังคมทาส

1.2 ระบบเศรษฐกิจ ระบบเศรษฐกิจพื้นฐานคือการเกษตรกรรม การทำนาเพาะปลูกเป็นอาชีพสำคัญของพลเมือง ในยุคนั้นชาวนารู้จักขุดคลองตลิ่งน้ำเข้าช่วยในการเพาะปลูก รวมทั้งรู้จักใช้คราดไม้ขุดดิน หินคมกับเปลือกหอยกาบเกี่ยวข้าว รู้จักสังเกตความเปลี่ยนแปลงของดินฟ้าอากาศ จนสามารถกำหนดระบบการแบ่งปีเพื่อประโยชน์ในการทำกรเกษตรของตน ดังนั้นปฏิทินจันทรคติของจีนที่อ้างอิงจนทุกวันนี้ในบรรดาผู้ทำไร่ไถนา ยังคงเรียกกันว่า “ปฏิทินเซี่ย” (ทวีป วรติลก, 2524, หน้า 11)

สำหรับระบบนาในระยะแรกนั้นพลเมืองทุกคนจับจองที่ดินและถือเป็นกรรมสิทธิ์ได้ตามใจชอบ แต่ต่อมาถือว่าที่ดินเป็นของหลวงหรือรัฐ และรัฐเป็นผู้ให้เช่าโดยต้องเสียภาษีนานี้ให้แก่รัฐ ฉะนั้นระบบนานี้จึงกำหนดให้ชาวนา 10 ครอบครัวรวมกันเช่านา 500 ไร่ (1 ไร่ ประมาณเท่ากับ 600 ตารางเมตร) เรียกว่า 1 จู และครอบครัวทั้ง 10 ต้องส่งผลผลิตที่เก็บเกี่ยวให้รัฐครอบครัวละประมาณ 3 ตาราง ก.ม. (ล. เสถียรสุด, 2516, หน้า 33) นอกจากการทำนาเพาะปลูกแล้ว ประชาชนยังทำการเลี้ยงไหมด้วย

ส่วนในด้านการค้ำนัน ใช้ระบบการแลกเปลี่ยนของกับของ แต่ต่อมาเกิดปัญหาความไม่สะดวกจึงได้กำหนดสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนคือเงินตราขึ้น ส่วนใหญ่ใช้เปลือกหอย แต่บางท้องถิ่นก็ใช้เม็ดหรือผ้าแทน ในด้านภาษก็ได้วางระเบียบการเก็บภาษีไว้เป็น 9 ชั้นและเก็บภาษีนาร้อยละ 10 (ล. เสถียรสุด, 2516, หน้า 33)

2. เศรษฐกิจในสมัยราชวงศ์ซ่ง

อาจกล่าวได้ว่าศูนย์กลางของความเจริญสมัยราชวงศ์ซ่งนั้น เดิมอยู่แถบมณฑลชานซี ต่อมาได้ย้ายไปแถบมณฑลชานตง และทางตะวันตกเฉียงเหนือของอันหยางในมณฑลเหอหนานในปัจจุบันตามลำดับ โดยเฉพาะมณฑลเหอหนานนั้นเป็นแหล่งที่พบเครื่องปั้นดินเผาสีดำมากที่สุด ราชวงศ์ซ่งเจริญสูงสุดระหว่าง 1400 – 1300 ปีก่อน ค.ศ. สำหรับโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจของราชวงศ์ซ่ง อาจสรุปได้ดังนี้คือ

2.1 สังคม ลักษณะสังคมปรากฏว่าเป็นสังคมทาส (a slave society) ประชาชนประกอบด้วย 3 ชั้น คือ ทาส ชาวนา และขุนนาง ทาส ได้แก่พวกเชลยศึก ขุนนางใช้แรงงานทาสทำทุกสิ่งทุกอย่างให้ตน สังคมจีนมีอารยธรรมสูง ในสมัยนี้ชาวจีนรู้จักขีดเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร มีปฏิทินใช้โดยกำหนดให้เดือนหนึ่งมี 29 หรือ 30 วัน ปีหนึ่งมี 12 เดือน มีเดือนพิเศษเดือนหนึ่งทุก 4 ปี เป็นต้น (ทวีป วรดิลก, 2524, หน้า 13)

2.2 ระบบเศรษฐกิจ ในสมัยราชวงศ์ซ่งเศรษฐกิจมีความเจริญมากขึ้น

2.2.1 การเกษตร: พบบันทึกการทำนายการเก็บเกี่ยวและฝนตก ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการทำนาเพาะปลูกยังคงเป็นอาชีพหลักสำคัญของประชาชน ผลผลิตการเกษตรที่สำคัญที่ถูกอ้างอิงคือ ข้าวเดือย ข้าวฟ่าง ต่อมาก็มียาข้าวสาลี แสดงให้เห็นว่าพืชอาหารสำคัญที่สุดในยุคนั้นคือ ข้าวฟ่างและข้าวสาลี (Jian Bozan, 1981, p. 8.) แต่ดูเหมือนว่าข้าวฟ่างจะเป็นพืชอาหารหลัก และใช้ในการทำเหล้าด้วย

สำหรับระบบนาในยุคนี้ กำหนดให้ระบบนาประมาณ 42 ตาราง ก.ม. เป็น 1 แปลง ให้รวมนา 9 แปลงเข้าด้วยกันโดยให้ชาวนา 8 ครอบครัวรวมกันเช่า และชาวนาทั้ง 8 ครอบครัวนี้จะต้องทำนาแปลงที่อยู่ตรงกลางและเก็บเกี่ยวผลผลิตให้แก่หลวงหรือเจ้าของที่ดินเป็นภาษี คือ เก็บภาษี 1 ใน 8 (ล. เสถียรสุด, 2516, หน้า 33) ข้อสังเกตสำหรับการเกษตรในยุคนี้ก็คือประชาชนส่วนใหญ่มักจะรอคอยฝนในการเพาะปลูก มากกว่าพึ่งพาอาศัยการทดน้ำหรือการชลประทาน ซึ่งในสมัยหลังต่อมาาระบบการควบคุมน้ำมีความสำคัญสำหรับการเกษตร

2.2.2 การเลี้ยงปศุสัตว์ นับว่ามีความสำคัญเป็นอันดับ 2 สัตว์ที่เลี้ยงได้แก่ หมู วัว ควาย ม้า แกะ ไก่ หมูต้อน และสุนัข ประชาชนรู้จักใช้ ม้า วัว ควาย และช้าง เป็นสัตว์ลากจูงสำหรับการขนส่ง

2.2.3 การหัตถกรรม : การหัตถกรรมในครัวเรือนที่สำคัญคือการทอผ้าไหม มีการปลูกต้นหม่อนเลี้ยงไหม และนำใยไหมมาทอเป็นผ้า ผ้าเช็ดหน้า ผ้าผ่าน เป็นต้น วิธีการทอผ้าก้าวหน้าพอควร สำหรับการทอผ้าด้วยป่านก็แพร่หลายในยุคนี้ นอกจากนี้ก็มีการทำเครื่องปั้นดินเผาด้วย การค้นพบที่นับว่าสำคัญในยุคนี้และนับเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญที่สุดก็คือการหล่อทองสัมฤทธิ์ (Bronze metallurgy) (Dun Jen Li, 1978, p. 39.) การหล่อทองสัมฤทธิ์มักทำโดยช่างฝีมือทาสที่มีความสามารถพิเศษ ในยุคนี้ศิลปการหล่อสูงมาก ทองแดงกับดีบุกที่ใช้หล่อเป็นทองสัมฤทธิ์นี้ ต้องหลอมเข้าด้วยกันในเบ้าหลอมที่มีอุณหภูมิสูงถึง 1000 องศาเซลเซียส แล้วจึงจะนำเอามาเทเข้าแม่พิมพ์ ทองสัมฤทธิ์ในสมัยช่วงส่วนใหญ่มี 2 แบบคือ ทำเป็นอาวุธและภาชนะประดิษฐ์สำหรับเซ่นไหว้และศาสนพิธี อย่างไรก็ตาม เนื่องจากทองสัมฤทธิ์มีราคาสูง ดังนั้น พวกเครื่องมือการเกษตรส่วนใหญ่จึงมักทำด้วยไม้หรือหินแทน (Fairbank and Reischauer, 1978, pp. 27-28.)

2.2.4 เงินตรา : สำหรับเงินตราที่ใช้ในสมัยชั่งนั้น ปรากฏว่าเปลือกหอยหรือเบี้ย (Cowrie shells) ได้ถูกใช้เป็นเงินตราดั้งเดิมชนิดหนึ่ง สำหรับหยกนั้นในสมัยนี้ตีค่าหรือราคาไว้สูงมาก และนับว่าเป็นสิ่งมีค่าสูงในประวัติศาสตร์ทุกสมัย

3. เศรษฐกิจในสมัยราชวงศ์โจว

ราชวงศ์โจวนับเป็นราชวงศ์ที่ปกครองจีนยาวนานที่สุดคือกว่า 800 ปี ระบบการปกครองที่ใช้เป็นระบบศักดินาหรือเฟิงเจี้ยน (feudalism หรือ Feng-chien) ยุคราชวงศ์โจวอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ยุคใหญ่ ๆ คือ

1. ยุคโจวตะวันตก (1122 – 770 ปีก่อน ค.ศ.) มีเมืองหลวงอยู่ที่เก่าจิง ทางตะวันตกเฉียงใต้ของซีอานในมณฑลส่านซีปัจจุบัน

2. ยุคโจวตะวันออก (770 – 249 ปีก่อน ค.ศ.) มีเมืองหลวงอยู่ที่ลั่วหยาง ในมณฑลเหอหนานปัจจุบัน ยุคนี้อาจแบ่งตามเหตุการณ์ออกได้เป็น 2 ช่วงเวลาคือ

ก. ยุค “ซุนชิว” หรือยุคฤดูใบไม้ผลิและฤดูใบไม้ร่วง จาก 722 – 481 ปีก่อน ค.ศ. และ

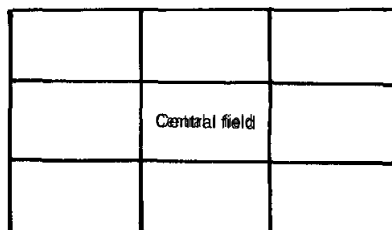
ข. ยุค “จั้นกั๋ว” หรือยุคสงครามระหว่างรัฐต่างๆ จาก 403 – 221 ปีก่อน ค.ศ.

ในช่วงดังกล่าวนี้แม้ว่าจะมีการทำสงครามช่วงชิงความเป็นใหญ่ระหว่างรัฐต่าง ๆ ก็ตาม แต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจก็เกิดขึ้น สำหรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมสมัยราชวงศ์โจวนี้ อาจสรุปได้ดังนี้

3.1 สังคม อาจกล่าวได้ว่าชนชั้นในสังคมแบ่งออกได้เป็น 2 พวกใหญ่ ๆ คือ ชนชั้นสูงหรือชนชั้นปกครองและชนชั้นต่ำหรือสามัญชน ซึ่งเป็นแรงงานของประเทศ พวกขุนนางเป็นชนชั้นที่มีอำนาจมากมีฐานะร่ำรวย ส่วนสามัญชนส่วนใหญ่เป็นพวกชาวนา ช่างฝีมือ พ่อค้ากับชาวเมืองเรียกว่าชนชั้นกลาง และอีกพวกหนึ่งคือทาส ลักษณะเด่นของสังคมโจวก็คือความสำคัญของครอบครัว และสิทธิในการที่ชนชั้นสูงจะเป็นเจ้าของที่ดินจำนวนมาก และมีชาวนาหรือทาสเป็นกรรมสิทธิ์ในความปกครองและมีอำนาจมากในเขตครอบครองของตน มีการสืบทอดโลหิตอย่างแน่ชัด (เพ็ชรี สุมิตร, 2518, หน้า 29)

3.2 ระบบที่ดินและการเกษตร พื้นฐานทางเศรษฐกิจสมัยราชวงศ์โจวก็นำขึ้นอยู่กับการเกษตร พลเมืองประกอบอาชีพทำนา ในระยะแรกที่ดินถือว่าเป็นของรัฐกษัตริย์จะยกที่ดินให้เจ้าเมืองหรือขุนนางเพื่อทดแทนความดีความชอบ เป็นจำนวนเท่าใดก็ขึ้นอยู่กับบรรดาศักดิ์ของบุคคลนั้นและหาประโยชน์จากที่ดินเหล่านั้น เช่นขุนนางที่มีบรรดาศักดิ์ชั้นกงหรือโหว (Duke และ Marquis) จะมีที่ดินถึง 100 ตารางลี้ อยู่ในครอบครอง (ทวีป วรรดิติก, 2524, หน้า 15) เป็นต้น ฉะนั้นในสมัยนี้พลเมืองทำการเพาะปลูกโดยที่ตนเองไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดิน การจะได้อยู่หรือไม่ได้อยู่ในที่ดินนั้นก็ขึ้นอยู่กับขุนนางเจ้าของที่ดิน ที่ดินเป็นของขุนนาง สิทธิของพวกชาวนาเป็นผู้ที่ทำประโยชน์ในที่ดิน แต่ต้องจ่ายผลผลิตในฐานะเป็นค่าเช่าบวกแรงงานการจัดสรรที่ดินในสมัยราชวงศ์โจวนี้เรียกว่าระบบบ่อนา (จึงเถียนจือ Well-field system)

ระบบบ่อนาเป็นการจัดสรรที่ดินแต่ละแปลงออกเป็น 9 ส่วนเท่า ๆ กันดังในรูปให้มี

เนื้อที่ประมาณส่วนละ 100 โหม่ว หรือ 15 เอเคอร์ (ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เพียงพอความต้องการของครอบครัวที่มี 5 คน ตามทฤษฎี ซึ่งถือว่าเป็นการแบ่งที่ดินหรือจัดสรรที่ดินที่เท่าเทียมและยุติธรรม) ให้ส่วนที่อยู่ตรงกลางเป็นของเจ้าของที่ดิน อีก 8 ส่วนที่อยู่ล้อมรอบนั้นให้แบ่งให้ชาวนา 8 ครอบครัวทำการเพาะปลูก โดยที่ทุก ๆ ครอบครัวที่ได้สิทธิในการใช้ที่ดินนั้นต้องตอบแทนเจ้าของที่ โดยช่วยกันทำการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวให้แก่เจ้าของที่ดินในส่วนที่อยู่ตรงกลางในฐานะค่าเช่า สำหรับพืชผลที่ปลูกในส่วนที่อยู่รอบ ๆ แต่ละส่วนก็เป็นของครอบครัวที่ไถหว่าน ภายใต้กฎหมายศักดินาทั้ง 8 ครอบครัวจะต้องดำเนินการไถหว่าน ไปจนถึงขั้นเก็บเกี่ยวให้แก่เจ้าของที่ดินก่อนที่พวกเขาจะทำในส่วนของพวกเขาเอง ซึ่งเป็นการจัดการภายใต้สภาพการณ์ปกติ แต่เมื่อไรก็ตามที่การจัดการเช่นนี้พบว่าไม่สะดวก 9 ครอบครัวแทนที่จะเป็น 8 ครอบครัว ก็คงจะไถหว่าน 9 ส่วนดังที่อธิบายแล้วข้างต้น แต่ละครอบครัวรับผิดชอบส่วนที่ได้รับมาเป็นของตน แต่ในกรณีนี้แต่ละครอบครัวจะแบ่ง $\frac{1}{10}$ ของพืชผลที่เก็บเกี่ยวได้ให้แก่เจ้าของที่ดินในฐานะเป็นค่าเช่า นอกจากนี้ส่วนหนึ่งของสิ่งที่ชาวนาผลิตเช่น ไหม หรือ เหล้า ปกติถูกมอบให้แก่เจ้าของที่ดินในฐานะเป็นของขวัญ รวมทั้งแรงงานบังคับถูกกำหนดเมื่อเกิดความจำเป็น (Dun Jen Li, 1978, p. 47.) เนื่องจากการจัดสรรที่ดินแบบนี้มีแผนภาพคล้ายตัวอักษรที่แปลว่าบ่อ (#) ในภาษาจีน จึงเรียกระบบนี้ว่าระบบบ่อ และระบบนี้มีส่วนช่วยให้ได้ผลผลิตมากขึ้น ข้อสังเกตจากลักษณะของระบบบ่อดังกล่าว ทำให้เกิดแนวความคิดที่ว่าระบบนี้น่าจะเป็นประเภทหนึ่งของระบบสังคมนิยม ดังนั้นชาวตะวันออกไกล โดยเฉพาะจีนในราชวงศ์โจว จึงน่าจะเป็นผู้ให้กำเนิดลัทธิสังคมนิยม

ในยุคโจวตะวันตกการจัดสรรที่ดินการเกษตรเป็นไปตามระบบบ่อดังกล่าว แต่เมื่อถึงสมัยโจวตะวันออกโดยเฉพาะในยุคชุนชิว การถือครองที่ดินเริ่มเปลี่ยนไป เนื่องจากในยุคนี้ได้มีการนำเหล็กมาใช้ทำขวานและจอบ ยังผลให้ประสิทธิภาพในการผลิตสูงขึ้นควบคู่กับการใช้วัวไถนา จาก 'จิ้งเถียน' ระบบบ่อเดิมที่พวกเขาจะได้รับพระราชทาน ก็ยังสามารถเพาะปลูกในที่ดินใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นมาอีก และที่ดินดังกล่าวก็กลายเป็นสมบัติส่วนตัวไป ผลผลิตที่ส่งไปถวายเป็นเครื่องบรรณาการนั้นคงส่งไปเฉพาะที่ได้จาก 'จิ้งเถียน' ที่ดินเพาะปลูกใหม่จึงกลายเป็นของพวกเขาขุนนางเหล่านี้โดยเฉพาะ ตัวอย่างเช่น กงแห่งรัฐฉู่ เมื่อรายได้จาก 'จิ้งเถียน' ไม่พอแก่ความต้องการ ในปี 594 ปีก่อน ค.ศ. จึงได้จัดการเก็บภาษีเอาที่นาที่เป็นของตนเองตามขนาดของที่ดิน ผลก็คือนี่เป็นการเริ่มต้นการเก็บภาษีที่ดินอันเป็นสัญญาณที่แสดงถึงการรับรู้ในความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินแล้ว (ทวิป วรรดิโลก, 2524, หน้า 17)

เมื่อถึงยุคจั้นกั๋ว กรรมสิทธิ์ที่ดินส่วนตัวของขุนนางเจ้าของที่ดินยิ่งแพร่หลาย มีการจับจองที่ดินใหญ่ ๆ ที่รกร้างว่างเปล่ามาเป็นของตน การซื้อขายที่ดินเกิดขึ้นทั่วไป เนื่องจากมีการใช้เงินตราที่สะดวกขึ้น เอกชนเริ่มมีกรรมสิทธิ์ที่ดิน รวมทั้งพวกพ่อค้าที่มั่งคั่งก็กว้านซื้อที่ดินจำนวนมาก และกลายเป็นชนชั้นเจ้าของที่ดินใหม่ มีการเอาที่ดินให้ชาวนาที่มีที่ดินน้อย หรือไม่มีเลยเช่าทำกิน ค่าเช่าจ่ายในรูปผลผลิตการเกษตรจำนวนที่แน่นอน (มักแบ่งผลผลิตกันครึ่งต่อครึ่งระหว่างเจ้าของที่ดินกับชาวนาผู้ผลิต) ในแนวทางนี้การจ่ายในรูปผลผลิตค่อย ๆ เข้าแทนที่การจ่ายค่าเช่าในรูปแรงงานเกณฑ์ ดังนั้นการควบคุมบุคคลผู้เช่าของพวกเจ้าของที่ดินจึงค่อนข้างเสื่อมลงอย่างมาก

สรุปก็คือ ในยุคโจวตะวันออก การเปลี่ยนแปลงในการเป็นเจ้าของที่ดินได้เริ่มเกิดขึ้น พวกชนชั้นสูงได้ถือครองที่ดินทั้งหมดตั้งแต่ยุคโจวตะวันตกและการซื้อขายที่ดินถูกห้าม แต่หลังช่วงกลางยุคชุนชิวที่ดินบางแห่งค่อย ๆ เปลี่ยนจากชนชั้นสูงไปยังชนชั้นเจ้าของที่ดินที่เกิดขึ้นใหม่ และไปยังพวกชาวนาและพ่อค้า ระหว่างยุคจั้นกั๋วการซื้อขายที่ดินเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นปกติ ชนชั้นเจ้าของที่ดินใหม่มักให้เช่าที่ดินแก่ผู้ไถหว่าน และเก็บค่าเช่า

สำหรับการพัฒนาทางการเกษตรนั้น กล่าวได้ว่าในยุคโจวตะวันตกได้พัฒนามากกว่าสมัยชัง มีการใช้เครื่องมือการเกษตรที่ดีขึ้น ผลผลิตการเกษตรมากขึ้น และขนาดของการเกษตรกว้างขวางขึ้น ที่เห็นได้ชัดคือได้มีการพัฒนาการเกษตรเข้าไปยังที่ราบลุ่มแม่น้ำหวงเหอ พืชผลการเกษตรที่สำคัญประกอบด้วย ข้าวเจ้า ข้าวฟ่าง ข้าวโพด ข้าวสาลี ถั่ว ต้นหม่อน ป่าน น้ำเต้า และผลไม้ (ทวิป วรดิลก, 2524, หน้า 15) ต่อมาในยุคโจวตะวันออก การเกษตรได้มีการปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น โดยรู้จักใช้ปุ๋ย มีการชลประทานขนาดใหญ่ ตลอดจนใช้คันไถเทียมวัวและนำสัตว์มาใช้แทนแรงงานคน และการพัฒนาที่นับว่าสำคัญคือการค้นพบและการหล่อเหล็กในตอนปลายศตวรรษที่ 6 ก่อน ค.ศ. ชาวจีนเริ่มรู้จักนำเหล็กมาใช้แทนสัมฤทธิ์ ทำให้สามารถทำการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้การเกษตร ตลอดจนเครื่องมือช่างที่มากกว่าและดีกว่าเดิม ผลก็คือทำให้การเกษตรได้ปรับปรุงดีขึ้น (Jian Bozan, 1981, p. 14.)

3.3 ระบบภาษี ในสมัยราชวงศ์โจวเนื่องจากมีการปกครองระบบศักดินาและการผลิตเป็นไปตามระบบบ่อนาดังกล่าว ฉะนั้นภาษีที่พลเมืองจ่ายอยู่ในรูปของภาษีแรงงานเป็นสิ่งสำคัญ เริ่มในศตวรรษที่ 7 ก่อน ค.ศ. ได้มีความคิดริเริ่มสำคัญ ๆ หลายประการเพื่อช่วยส่งเสริมการรวบรวมอำนาจของรัฐบาลกลาง อาทิเช่นการใช้ระบบภาษีที่เป็นแบบเดียวกัน การทำนาหลวงเก็บภาษีร้อยละ 10 เป็นรายได้ของรัฐ ภาษีนานาเรียกว่าภาษีข้าวสาร รวมทั้งภาษีผ้าและการเกณฑ์แรงงานรวมเรียกว่าสามภาษี และในช่วงที่เกิดสงครามกลางเมืองการเก็บภาษีบางครั้งได้เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 20 – 50 เป็นต้น (ล. เสถียรสุด, 2516, หน้า 33 – 34) นอกจากนี้รัฐ

ยังทำการผูกขาดในกิจการบางอย่างเช่นการประมง การผลิตเกลือและเหล็ก เป็นต้น (Fairbank and Reischauer, 1978, p. 37.)

3.4 การตัดกรรม ในสมัยราชวงศ์โจวการตัดกรรมมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น มีการแบ่งงานกันทำชัดเจนมากขึ้น อาทิ มีช่างทอง ช่างวาด ช่างไม้ ฯลฯ และเมื่อมีการค้นพบเหล็ก ยิ่งช่วยให้งานฝีมือได้ถูกปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น

3.5 การค้าและการคมนาคม ในช่วง 800 ปีก่อน ค.ศ. เป็นต้นมา กล่าวได้ว่าการค้าและภาวะทางเศรษฐกิจเจริญรุ่งเรืองมาก ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการขยายตัวของผลผลิต การเกษตร งานฝีมือ และการคมนาคมที่สะดวกขึ้น โดยมีการสร้างถนน สร้างสะพาน และจุดคลอง เป็นต้น โดยเฉพาะการขุดคลองช่วยให้การคมนาคม และขนย้ายสินค้าทำได้สะดวกขึ้น คลองหลวงที่ขุดเป็นคลองแรกคาดว่าขุดกันเมื่อ 720 ปีก่อน ค.ศ. คือคลองหังเกา (Hung Kou Canal) เพื่อเชื่อมแม่น้ำหวงเหอ หรือแม่น้ำเหลืองกับแม่น้ำหวย จากตอนกลาง มณฑลเหอหนานผ่านเมืองไคเฟิงไปถึงเมืองอันเวย์ (ไฟโรจน์ โพรซิโตร, 2517, หน้า 39)

ในสมัยนี้การค้าเฟื่องฟูมาก ตลาดกลางมีม้าจากทางเหนือ งามช้างจากทางใต้ เกลือ และปลาจากตะวันออก ขนสัตว์และหนังสัตว์จากตะวันตกมาจำหน่าย มีศูนย์กลางการค้าเกิดขึ้นกว่า 200 แห่ง (Jian Bozan, 1981, p. 15.) อย่างไรก็ตามในเรื่องการค้านี้ รัฐบาลได้เข้าควบคุมการค้าอย่างกว้างขวาง ห้ามขายสินค้าฟุ่มเฟือยและห้ามการค้าที่หลอกลวง นอกจากนี้มีการกำหนดราคาซื้อขาย ห้ามขาย สินค้าต้องห้ามและในสมัยนี้ทุกเมืองมีด่านดั่งนั้นสินค้าที่ผ่านด่านก็ต้องเสียภาษีผ่านด่านด้วย พวกที่หนีภาษีจะถูกปรับสินค้า และเป็นที่เชื่อได้ว่าสมัยราชวงศ์โจวมีเงินตราใช้อย่างทั่วถึง มีการทำเหรียญทองแดงขึ้นใช้ โดยเหรียญสมัยแรกสุดทำเป็นรูปเครื่องมือการเกษตรเล็ก ๆ ใช้ในส่วนตะวันตกของประเทศ และเป็นมีดเล็ก ๆ ใช้ในส่วนตะวันออกของประเทศ ในยุคสงครามระหว่างรัฐเหรียญโลหะได้ถูกนำมาใช้โดยทั่วไป ศูนย์กลางการค้าหลายแห่งในยุคนี้ได้ทำเหรียญโลหะของตนเอง สำหรับเหรียญดังกล่าวก็ได้เอาทองแดงซึ่งมีรูปร่างกลม ๆ เล็ก ๆ มีรูสี่เหลี่ยมตรงกลางเพื่อใช้ร้อยได้มาใช้เป็นเงินสด เรียกว่า Copper cash และกงใช้เป็นเหรียญมาตรฐานของเงินมาจนกระทั่งศตวรรษที่ 19 (Fairbank and Reischauer, 1978, p. 35.)